

LOKÁLNE SOCIÁLNE POTREBY

Prístupy k určovaniu sociálnych potrieb

1. Spriemerované alebo individuálne?

Za sociálne potreby bývajú často považované rôzne prahy uspokojovania potrieb - minimá životné, sociálne, existenčné. Niekedy sú vyjadrené formou rôznych *spotrebiteľských košov*, či už celonárodných, regionálnych, pre jednoptlivé skupiny obyvateľstva. Tento prístup je dobrý pre stanovenie opatrení a prostriedkov v masovom, národnom merítke, pretože je jednoduché ich vypočítať podľa prijatých pravidiel pre všetkých, ktorí stanovenú úroveň minima nedosahujú.

Ak však ideme na úroveň konkrétnych ľudí, tak sa rýchlo ukáže, že takmer nikomu nevyhovujú všetky tovary zaradené do daného *koša*, resp. že každý má trochu inú predstavu o tom, ako naloží s poskytnutou sociálnou pomocou. Podobná rozmanitosť je neprehliadnuteľná aj na úrovni lokálnych spoločenstiev - iné potreby možno všeobecne aj individuálne stanoviť v lokalite kde je vysoká miera nezamestnanosti a v lokalite s nízkou mierou, v lokalitách s vyšším počtom mladých ľudí a s ich nižším počtom, a pod. Ukazuje sa, že okrem určovania potrieb na úrovni celoštátnej, je potrebné sledovať potreby tiež na nižších úrovniach, na úrovni lokálnej a individuálnej.

Záver: Sociálne potreby môžu byť najlepšie uspokojované vtedy, keď sú lokálne poznávané.

2. Dominuje globálna sociálna politika alebo lokálna?

Pre určenie sociálnych potrieb na úrovni lokálneho spoločenstva sú dôležité dve skutočnosti:

A. Lokálnosť má v rôznych kontextoch rôzny význam.

B. Pre uspokojovanie sociálnych potrieb je dôležitá harmonizácia globálnej a lokálnej sociálnej politiky.

Ad A. Čo je to "lokálny"?

Sociálne systémy sa vyznačujú rozdielnymi úrovňami lokálnosti. Napríklad základné potreby zdravotné a vzdelávacie majú svoju úroveň lokálnosti na úrovni obce (s výnimkou maličkých obcí). Penzión pre dôchodcov môže mať svoju úroveň lokálnosti už na úrovni poverenej obce, stredisko pre mentálne postihnuté deti môže mať hranicu svojej lokálnosti posunutú až na úroveň krajskú, v niektorých prípadoch až celoštátnu.

Na úroveň lokálnosti vplyva tiež vzájomné pôsobenie rôznych územných celkov, obcí. Úplne inak vyzerá lokálny trh práce v obciach, ktoré sú blízko veľkého mesta, úplne inak funguje lokálny trh v podmienkach horských osád.

Záver: Základom uspokojovania lokálnych sociálnych potrieb je ich poznávanie v adekvátnej im mierke.

Ad B. Harmonizácia globálnej a lokálnej sociálnej politiky.

Globálna sociálna politika sa vo vzťahu k lokálnej sociálnej politike prezentuje najmä centrálnymi prijímanými predpismi. Tie alebo pomáhajú alebo nepomáhajú

lokálnemu riešeniu potrieb, problémov, úloh. Napríklad ak zákon o sociálnom zabezpečení a ostatné súvisiace zákony podrobne určí, aké druhy sociálnych služieb má poskytovať obec v rámci sociálnej starostlivosti, tak sociálni pracovníci sú tým do istej miery obmedzovaní vo svojej iniciatíve (ak ale zákon neurčí nevyhnutné minimum, môže sa stať, že niektoré obce nebudú týmto službám venovať adekvátnu pozornosť - napríklad vo vzťahu k sociálne vylúčeným).

Táto harmonizácia má na potreby vplyv v týchto oblastiach:

a) Lokálne potreby nie sú iba tie, ktoré majú štatút lokálnych potrieb. Lokálnymi potrebami sú aj tie, ktorých uspokojovanie na úrovni lokality ukladá legislatíva globálnej sociálnej politiky.

Napríklad, na úrovni sociálnej starostlivosti zákon hovorí o samostatnej pôsobnosti obce a o úlohách, ktorými štát obec poveruje. Za vykonávanie týchto úloh obec dostáva od štátu zaplatené, obec tu stráca možnosť vlastnej, lokálnej iniciatívy v smere individuálnej potreby určiť a rozhodnúť o adekvátnom spôsobe jej uspokojenia.

b) Na lokálnej úrovni existujú niektoré dôležité informácie o sociálnych potrebách, ale nie sú súčasťou toku informácií. Napríklad vo vzťahu k exekúciám z bytu žiaden zákon neukladá povinnosť majiteľov bytov, vodární, elektrární atď hlásiť sociálnym útvarom mestských a obecných úradov to, že nejaká rodina už určitý čas neplatí za nájom a služby. Ide o to, aby zákonná úprava umožňovala lepšie využívanie informácií, ktoré na lokálnej úrovni existujú, s cieľom predchádzať situáciám, kedy lokálne sociálne potreby narastajú až do ťažko zvládnuteľných rozmerov.

Záver: Zdrojom lokálnych potrieb je tiež globálna sociálna politika.

Ako zistiť lokálne sociálne potreby?

Zdá sa byť samozrejmé, že lokálne sociálne potreby sa rovnajú súčtu individuálnych potrieb, ktoré boli zistené na území príslušnej lokality. Nezávisle od toho, ako tieto potreby boli zisťované, je potrebné ich objektivizovať. Slúžia k tomu dva postupy: potreby vyjadríme prostredníctvom sociálnych indikátorov a porovnáme s podobne vyjadrenými potrebami iných, podobných lokalít ako aj so štandardami, ktoré sú vypracované pre celoštátnu úroveň.

Ako príklad takýchto ukazovateľov lokálnych sociálnych potrieb možno uviesť tie, ktoré navrhli L. Doyal a I. Gough v práci *Teória ľudských potrieb*.¹

¹ Doyal, L., Gough, I., 1991. *A Theory of Human Need*. New York: The Guilford Press. ss. 219-220. Uvedené podľa Lisowski, A., 1999. Diagnostowanie potrzeb i realizacja lokalnej polityki społecznej. ss. 114-126. In: Kurzynowski, A., (ed.), 1999. *Polityka społeczna globalna i lokalna*. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa.

Indikátory uspokojenia sociálnych potrieb

Charakteristika uspokojovanej potreby	Sociálne ukazovatele
1. VÝŽIVA A VODA	
Adekvátne stravovanie sa	<ul style="list-style-type: none"> a Rozsah konzumácie nižšieho počtu kalórií ako sú požiadavky FAO/WHO b Rozsah konzumácie iných zložiek potravy pod úrovňou požiadaviek a % tých, ktorí nemajú prístup k pitnej vode a % tých, ktorí trpia povýživou a chorobami z podvýživy a % detí s príliš nízkou pôrodnou váhou b % ľudí s nadváhou a otlých
2. BÝVANIE	
Zodpovedajúce bývanie	<ul style="list-style-type: none"> b % ľudí bez domova c % bývajúcich v bytoch a miestnostiach, ktoré nezabezpečujú ochranu pred normálnymi poveternostnými vplyvmi
Zodpovedajúce základné vybavenie	<ul style="list-style-type: none"> a % tých, ktorí nemajú zodpovedajúce sanitárne vybavenie
Zodpovedajúci priestor na osobu	<ul style="list-style-type: none"> b % tých, ktorých býva v jednej miestnosti viac, ako je stanovená norma
3. Práca	
Bezpečné pracovné prostredie	<ul style="list-style-type: none"> b Úrazovosť podľa určitých rizík a ohrození c Úrazovosť spojená s pracovnými úlohami, ktoré narúšajú emocionálnu/poznávaciú autonómiu a Úmrtia/zranenia pri pracovných úrazoch a Úmrtia/ochorenia pre choroby spojené s vykonávanou prácou
4. Fyzické prostredie	
Bezpečné prostredie	<ul style="list-style-type: none"> b % tých, ktorí sa stretávajú s disfunkciami prostredia - na úrovni: <ul style="list-style-type: none"> povetrie, voda, zem, radiácia, hluk
5 Zdravotná starostlivosť	
Zabezpečenie zodpovedajúcej starostlivosti	<ul style="list-style-type: none"> a Lekári/sestričky/nemocničné lôžka na obyvateľstvo
Prístup k zodpovedajúcej starostlivosti	<ul style="list-style-type: none"> a % tých, ktorí nemajú prístup k verejnej zdravotnej službe a % tých, ktorí nie sú imúnni na určité choroby
6. POTREBY DETÍ	
Bezpečné detstvo	<ul style="list-style-type: none"> c % detí odvrhnutých, týraných, zanedbaných
Rozvoj dieťaťa	<ul style="list-style-type: none"> c % detí bez stimulácie, bez pozitívnych sociálnych vzťahov, zodpovedajúcich opatrovateľov
7. PODPORA SOCIÁLNEJ SKUPINY	
Existencia "dôležitých"	<ul style="list-style-type: none"> c % tých, ktorí nemajú blízkych a ani vzťahy spočívajúce na dôvere

iných" Prvotná opora v skupine	b % tých, ktorí nemajú sociálne kontakty, alebo ich majú malé c % tých, ktorí v prípade potreby nemajú nikoho
-----------------------------------	--

EKONOMICKÁ ISTOTA	
Ekonomická istota	a % absolútne chudobných c % relatívne chudobných b % tých, ktorí sú slabo zabezpečení proti jednotlivým druhom ohrození

FYZICKÁ BEZPEČNOSŤ	
Bezpečnosť občanov	a miera zabití b miera obetí zločinov b obeť násilia štátu a obeť vojny

ŠKOLSTVO	
Dostupnosť kvalifikácie	a nemajú základné (stredné) vzdelanie a formálny čas vzdelávania na jednotlivých úrovniach b nespĺňajú požadovanú kvalifikáciu
Dostupnosť vyššej kvalifikácie	a nemajú stredné (vysokoškolské) vzdelanie

11. PLÁNOVANIE RODINY A RODIČOVSTVO	
Bezpečné plánovanie rodiny	a nedostupnosť bezpečnej antikoncepcie a abortie
Bezpečné rodičovstvo	a úmrtia matiek počas pôrodu.

- Poznámky: a Údaje dostupné všeobecne, alebo takmer všeobecne.
b Údaje dostupné iba pre niektoré krajiny, bez návrhu operacionalizácie
c Voľné návrhy ukazovateľov.

Zdroj: pozri poznámku pod čiarou.

Uspokojovanie týchto a iných lokálnych sociálnych potrieb ovplyvňujú predovšetkým tieto faktory:

- Globálna sociálna politika.

Ak sociálna politika na lokálnej úrovni má na úrovni celoštátnej politiky svoje miesto, rastú šance na harmóniu medzi úrovňou lokálnou a globálnou.

- Redistribúcia národného dôchodku.

Nárast lokálnej samosprávnosti by mal sprevádzať rast redistribúcie prostriedkov z úrovne centra na úroveň lokálnu. Redistribúcia sa obyčajne uskutočňuje tak, že chudobnejšie lokality dostanú prostriedky navyše na vyrovnanie zaostávania.

- Nadlokálne zdroje uspokojovania lokálnych potrieb.

K takýmto zdrojom patria napríklad informácie o lokálnych udalostiach, ktoré sa dostanú do médií s celoštátnou pôsobnosťou - informácia o lokálnej katastrofe môže vyvolať celonárodnú solidaritu, informácia o nepokojoch sociálne potrebných môže mobilizovať dva nadlokálne zdroje uspokojenia potreby bezpečnosti - poriadkové sily a reformu systému sociálnej pomoci.

- Charakteristiky lokálneho spoločenstva.

Ide o jeho štruktúru (demografickú a sociálnu), o lokálnu kultúru (ako súčasť kultúry národnej, o vplyv subkultúr, ale tiež kultúr cudzích voči kultúre majoritnej) a o organizáciu a činnosti lokálneho spoločenstva. Lokálne spoločenstvo je súčasťou celej spoločnosti, preto vo všetkých týchto oblastiach stav v celej spoločnosti má veľký vplyv na to, čo a ako sa deje v lokalite. Napriek tomu každé lokálne spoločenstvo má svoje špecifiká, ktoré vplývajú na to, ako a aké potreby sa identifikujú ako potreby a na to, ako sa uspokojujú.

= Štruktúry sociálne a demografické.

Tieto štruktúry a tendencie ich zmeny determinujú sociálnu politiku na dlhé časové obdobie dopredu. Také javy ako stárnutie populácie, nárast úrovne vzdelania atď. vyvolávajú prijímanie určitých opatrení vo vzťahu k niektorým subpopuláciám. V lokálnom rozmere je zaujímavá zhoda tendencií lokálnych s globálnymi.

= Kultúra.

Tvorí klímu pre fungovanie sociálnej politiky. Kultúra podmieňuje prijatie/odmietnutie politických rozhodnutí v oblasti sociálnej politiky. Spoločnosť je z hľadiska kultúry diferencovaná hodnotovo, podľa tradícií a obyčajov, ... Tieto diferencie sa prejavujú v rozdielnom chápaní spravodlivosti, rovnosti, solidarity, v rôznom akceptovaní sociálnych rozdielov. Spoločnosť je diferencovaná tiež vo svojich behaviorálnych orientáciách - napr. orientácia na zabezpečenie zo strany štátu a na zabezpečenie sa z výsledkov vlastnej práce, orientácia na skupinový egoizmus a na občiansku solidaritu a pod.

= Organizácia a skupinové činnosti spoločnosti.

Lokálne spoločenstvo je organizované do rôznych skupín, vrátane skupín záujmových. Pre sociálnu politiku sú dôležité ich vzájomné vzťahy (izolujú sa navzájom, komunikujú, spolupracujú, alebo naopak sú v konflikte) a ich sila presadiť svoje potreby a záujmy. Spája sa to so spôsobom, akým lokálna samospráva riadi a zabezpečuje činnosti súvisiace s uspokojovaním lokálnych potrieb. Ide o to aké ciele si lokalita cestou orgánov samosprávy kladie, aké zdroje na ich dosiahnutie volí a ako tieto zdroje alokuje, ale tiež o to, akým spôsobom k identifikovaniu a prijatiu týchto cieľov a zdrojov samospráva dospeje. Vyjednávaním všetkých zainteresovaných, dohodou najsilnejších záujmových skupín, alebo inak? Organizácia lokality a organizovanie jej činností vytvára pravidlá špecifiku lokality, ktorá sa dlhodobo prejavuje špecifickými, lokálne podmienenými pravidlami konania v oblasti uspokojovania sociálnych potrieb.

- Náhodné javy.

O úspechu lokálnej sociálnej politiky môžu rozhodovať aj náhodné javy, napríklad povodeň, ktorá na dlhé obdobie zmení preferencie lokálnej sociálnej politiky a potreby ľudí. Takým náhodným javom môže byť tiež chybné rozhodnutie orgánov

samosprávy, ktorá si nevšimne rozvojovú šancu a na dlhé roky bude stagnovať rozvoj obce.

- Evaluácia lokálnej sociálnej politiky.

Každé lokálne spoločenstvo je súčasťou globálnych procesov, ktoré sú od neho nezávislé a ktorých dôsledky môžu mať pre lokalitu zásadný význam. Lokalita by mala vedieť vyhodnocovať všetky tieto procesy a byť v stave včas signalizovať potrebu zmeniť ciele alebo spôsoby ich realizácie.